

De etruskiske Bogbind

A propos en Gave fra Horace Walpole

Af

H. P. RØHDE

STRAWBERRY-HILL, et navn i sig selv fuldt af sommer og sødme, er særlig sødmefyldt for alle bogvenner. Paa dette sit lille takgavlede herresæde indrettede den engelske samler og litterat Horace Walpole i 1757 sit eget trykkeri, den første egentlige »privatpresse« af nogen betydning, hvor han lod trykke ikke blot egne værker, men ogsaa venners og opdukende unge talenter.

Pressen blev en stor succes, alle skulle have, hvad der tryktes paa Walpoles trykkeri og helst komplet naturligvis. Boghandlerne købte paa forhaand store oplag for – til Walpoles ærgrelse – senere at kunne aagre med priserne. »Hvis jeg ikke – klager han – giver boghandlerne en ganske urimelig høj rabat, vil de ikke gøre noget for salget, og giver jeg dem det, køber de hele oplaget og sælger det for næsen af mig til forhøjet pris.«

Walpole forstod meget vel reklamens betydning. Dengang, som i dag, var et personligt kig bag jerntæppet første classes stof, og da han i 1758 udsendte den engelske ambassadør lord Whitworth's beretning om russiske tilstande i 1710, fandt man i indledningen bl. a. følgende oplysning, som nok skulle skærpe købe- og læselysten yderligere:

»Lord Whitworth havde haft intim forbindelse med den berømte kejserinde Katharina (Peter den Stores gemalinde, en liflandsk – og aabenbart ogsaa liflig – bondepige, der avancerede op gennem officersgraderne lige til kejsertronen) paa

et tidspunkt, hvor hun kunne købes eller belønnes med mindre end et diadem . . . Da han efter en kontrovers mellem det engelske hof og zaren blev inviteret til bal ved hoffet, bød zarinaen ham op til dans. Efter at menuetten var begyndt, kneb hun ham i armen og hviskede: »Du har vel ikke glemt lille Kate? « «

I løbet af de fyre aar, Strawberry-Hill pressen arbejdede – fra 1757 til Walpoles død 1797 – udsendtes over tredive bøger og op imod hundrede forskellige smaatryk. Det typografiske udstyr er elegant uden at være søgt; særlig udmærker titelbladene sig ved deres fine, sikre rytme. Walpole havde selv kun med det redaktionelle og tilrettelæggende arbejde ved pressen at gøre, det rent haandværksmæssige varetoges fra begyndelsen af professionelle bogtrykkere. Oplagene var smaa, laa for bøgernes vedkommende omkring et par hundrede eksemplarer, intet under at Strawberry-Hill-tryk er sjældne og eftertragtede.

Med sine bibliofile og æstetiske interesser skøjede Horace Walpole stærkt ud fra familietraditionen. Faderen Robert Walpole, den store Marlboroughs ven, var en kynisk og jordbunden personlighed, der i en aarrække egenmægtig ledede engelsk politik uden smaaligt hensyn til midlerne. Naar han i samfulde tyve aar kunne bevare sit flertal i underhuset, skyldtes det vist ikke saa meget talegaver som systematisk bestikkelse. Udtrykket: »hver mand har sin pris« stammer efter sigende fra ham. Med en ikke ueffen vending fra en skolebog skal han have været »en stor elsker af mad, vin og støjende underholdning, i det hele en grov natur.«

Horace Walpole var alt andet. Faa sønner har været mere forskellige fra deres fædre end han, hvorfor det da ogsaa tidligt blev samtaleemne, at Robert ikke kunne være hans fader. Horace interesserede sig ikke for politik, ikke for karrière, ikke for støjende underholdning, ikke for grove nydelser.

FUGITIVE PIECES

IN

VERSE and PROSE.

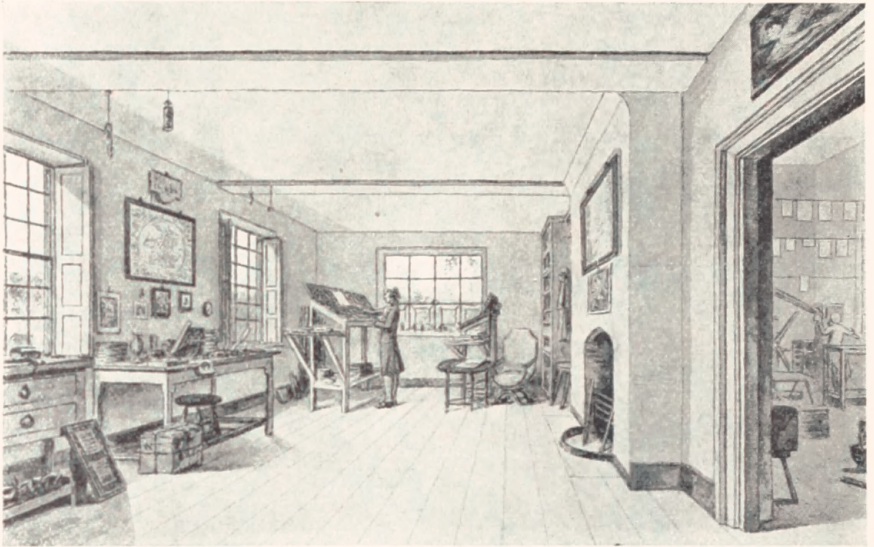
Pereunt et imputantur.

PRINTED AT STRAWBERRY-HILL.

MDCCLVIII.

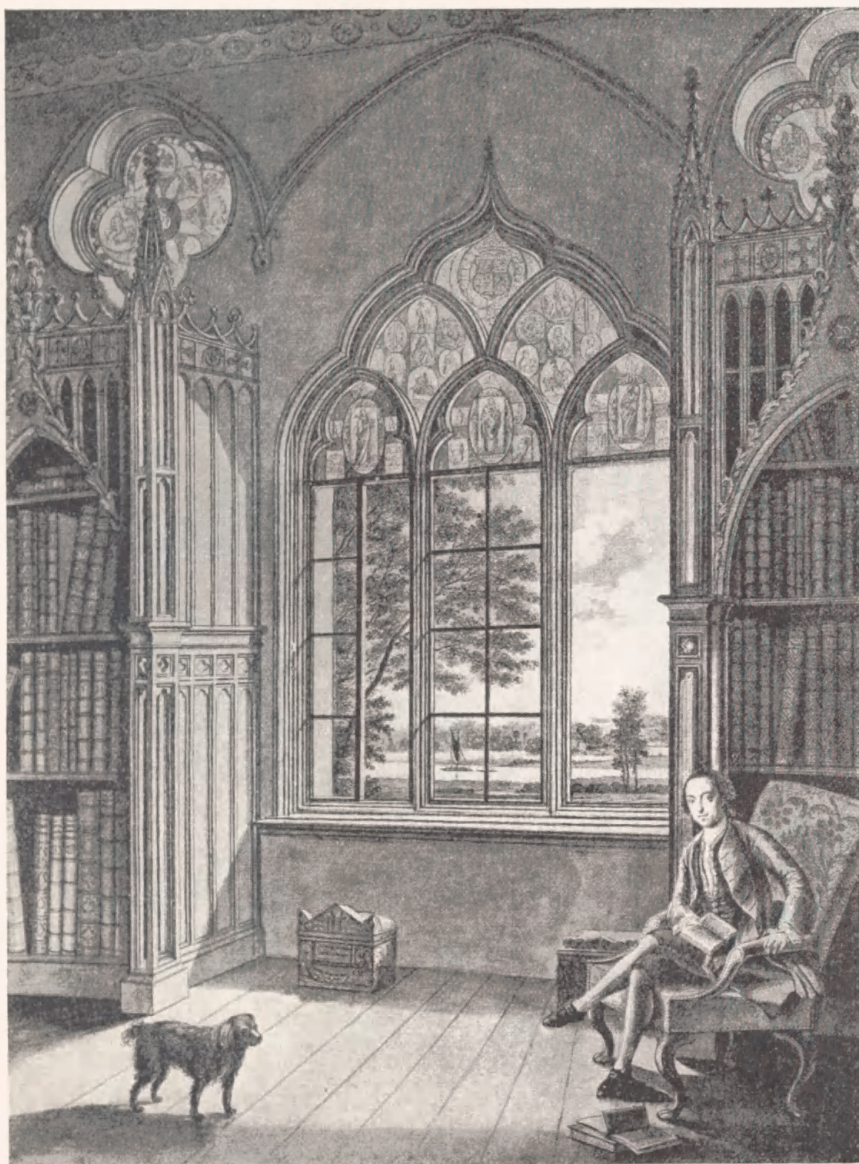
Bøgerne fra Strawberry-Hill er elegante i deres tilrettelægning, særlig titelbladene. Denne bogs indhold er blandede smaating skrevet af Walpole selv. Bogtrykkermærket er kobberstukket. Man ser Strawberry-Hill's takkede profil og det fra Horats frit hentede valgsprog: *fari quae sentiat* - udtale sin mening. (Horats' epistler 1, 4, 9.)

Interiør fra trykkeriet paa Strawberry-Hill. Walpole havde selv kun med det redaktionelle arbejde at gøre, det rent haandværksmæssige varetoges fra begyndelsen af professionelle haandværkere. (A. T. Hazen: A bibliography of the Strawberry-Hill press. 1942.)

Han var lige saa tynd og spinkel, som faderen var plump; »for let til at kunne slaa sig ved at falde ned ad trapperne«, morede han sig med at sige. Det optog ham i det hele taget stærkt at sige morsomme ting og gerne paa andres bekostning, han var et udsøgt produkt af bagtalelsens skole. I samme skoles aand er han iøvrigt selv skildret af en samtidig:

»Hans entré i et selskab var i den affektert elegante stil, som moden havde gjort næsten naturlig: trekantet hat mellem sine hænder, som om han ville krølle den sammen, eller under armen; knæene bøjede og fødderne kun støttet paa taa-spidserne, som om han gik paa et vaadt gulv. Hans selskabsdragt om sommeren var oftest lavendelfarvet med sølvindvirket eller silkebroderet vest, agerhønsefarvede silkestrømper, guldspænder paa skoene, krusede manchetter og kalvekrøs... Hans ankomst til frokosten forkyndtes og overvære-

*Horace Walpole (1717-1797) i sit bibliotek paa Strawberry-Hill med sin lille yndlingshund. Efter akvarel af J. H. Müntz 1756 — aaret før pressen blev grundlagt.
(P. Toynbee: Strawberry-Hill accounts. 1927.)*

des af en fed lille yndlingshund, som sammen med et yndlingsegern deltog i maaltidet . . . Middagen, som han i almindelighed indtog klokken fire, bestod af kylling, fasan eller anden let føde, som han lige nippede til. Postejer afskyede han som ufordøjelige, men tog dog undertiden en bid vildtpostej. Isvand, som dengang var det værste, man vidste i London, var hans yndlingsdrik. Madlugten fjernedes ved hjælp af et røgelsekar. Den vin, som blev drukket, blev drukket under middagen. Efter kaffen plejede han at tage en pris tobak og saa ikke mere den aften.«

John Carters side 8–9 afbildede, let karikerede tegning af Horace Walpole tør siges at være den bedst tænkelige illustration til denne beskrivelse.

Walpoles aftener var viet litterære sysler. I Karen Blixens fædreland bør det maaske først fremhæves, at han med middelalderromanen: »The Castle of Otranto« (1764, trykaar paa titelbladet 1765, jvf. »Digte af 1803«) er en forløber for hele den gotiske genre og dermed tiptipoldefader til »Seven gothic tales«. »Strawberry-Hill«, som han selv byggede, var helt holdt i gotisk stil, som han var blandt de første i det attende aarhundrede til at beundre. »Slottet i Otranto« havde til undertitel »A gothic story«.

Walpoles værdifuldeste bedrag til litteraturen er dog uden tvivl hans omfattende efterladte korrespondance, en guldgrube for studiet ikke blot af hans egen spillende, drilske og vittige personlighed, men af hans tid og milieu. »His incomparable letters«, har Byron kaldt dem. For os danske har de en ganske særlig interesse ved de glimt, de giver af den unge Christian VII's ophold i England paa hans Europarejse, inden sindssygdommen brød ud.

Walpole, der om sig selv har sagt, at han ikke var nogen glødende kongeven, morer sig kosteligt over kludderet ved modtagelsen af den fremmede fyrste: »Efter den modtagelse,

han har faaet, tror jeg ikke, vi vil faa besøg af ret mange flere konger. Han kom fra Dover i lejede drosker! Af en eller anden grund var overstaldmesteren i Lincolnshire; og da kongens kuske ingen ordre havde faaet, var de altfor gode undersaatter til paa egen haand at tage af sted og hente en fremmed konge. Da hans danske majestæt imidlertid rejser for at udanne sig til bedste for sit folk, vil han vende tilbage uendelig meget klogere paa statskunst og livskunst ved at have lært, at kronede hoveder godt kan synke saa dybt som til at køre i en lejet droske.«

I samme brev karakteriseres Christian VII nærmere: »Denne store konge er en ganske lille en; ikke grim, heller ikke daarligt skabt. Han har sin bedstefaders (den engelske George II^s) majestætiske spankuleren, men minder samtidig om en spurv, og han har sin mødrene slægts guddommelige, hvide øjne... Hans optræden er kølig og værdig, men meget høflig, indtagende og sømmelig. Pøblen tilbeder og tiljubler ham, og det gjorde den fra første færd; sagen er den, at han kaster penge til den ud ad vinduet; inden ugens slutning, er jeg sikker paa, vil de vælge ham som repræsentant for Middlesex. Hans hof er yderst veldisciplineret; de bukker for ham ved hvert ord, som om hans navn var sultan Amurat. Man skulle tro, hans førsteminister var hans første slave.« Man mærker stærkt den fribaarne englænders foragt for enevældens despotiske væsen.

Mærkelig nok skulle Walpole senere komme i nærmere forbindelse med det danske hof, men desværre paa en maade, der ikke gjorde ham blidere stemt, hverken mod konger i almindelighed eller mod den danske regering i særdeleshed.

I aaret 1786 udsendtes den senere danske geheimearkivar Grímur Jónsson Thorkelin, som navnet røber af islandsk slægt, paa en rejse til England for at studere nordiske oldtidsmindesmærker. Han drog ud glimrende forsynet med

after breakfast and in his study

before dinner, and in the cabinet

introduktionsskrivelser og har, saavidt man kan skønne, haft en udmærket evne til at gøre sig afholdt og udbygge sine forbindelser. Allerede 11. februar 1788 skriver Horace Walpole i et brev, at han har lovet Thorkelin stillingen som leder af haandskriftafdelingen i British Museum ved nærmeste vakance. Og i 1790 tilbyder ærkebispens af Canterbury ham stillingen som bibliotekar ved British Museum. Men da betænkningstiden var for kort til, at han kunne indhente kronprinsens samtykke, afslog han.

Thorkelin havde ogsaa sporsans; det var ham, der fremdrog haandskriftet til Bjovulfkvadet, som han i 1815 foranstaltede den første udgave af. Et fund, der var saa meget mere fortjenstfuldt, som dele af det stærkt medtagne haandskrift siden er smuldret bort og blevet ulæselige. Men tillige var Thorkelin en ivrig bogven, der forstod at værdsætte Walpoles bestræbelser. Kun faa maaneder efter sin ankomst til London skriver Thorkelin hjem i et brev (af 2. Januar 1787):

after dinner, and in the gallery

Disse billeder af Horace Walpole efter morgenmaaltidet, før middag og efter middag er tegnet af den engelske kunstner John Carter i 1788 - det aar, Walpole sendte sin kostbare boggave indbundet i etruskiske bind til kronprins Frederik. (The Yale edition of H. W.'s correspondence. II. 1944.)

»Jeg havde næsten forglemt, at Hr. Walpole, søn af hin store Staatsmand, er maaskee den eneste, som holder Bogtryckerie, hvor af udkommer meget uden at sælges. Han baaer en 10 mil fra London paa Strawberry-hill, hans bogtryckerie er det bedste i England . . .« Det lykkedes ham i 1788 at foranledige Walpole til at skænke et sæt Strawberry-Hill-tryk til Det kongelige Bibliotek, hvor de endnu befinder sig glædeligt velbevarede.

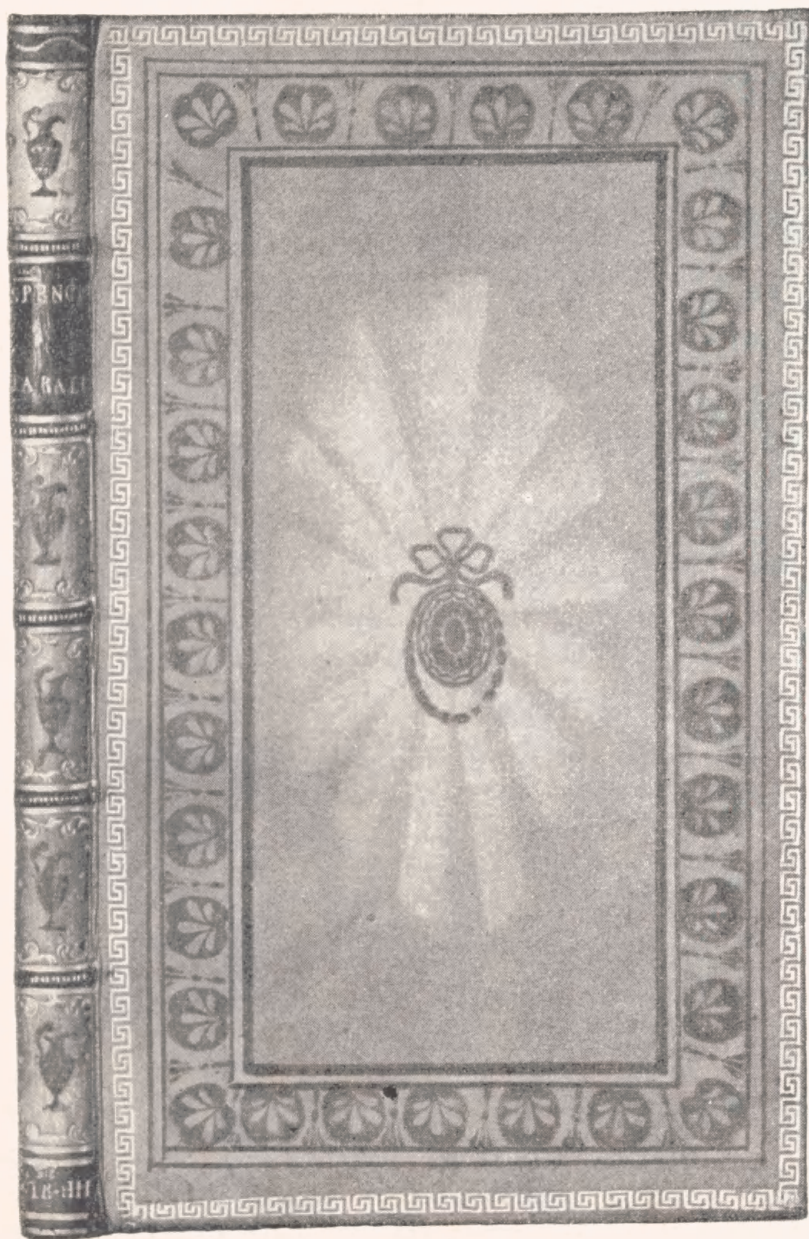
De nærmere — for os danske ikke ubetinget smigrende — omstændigheder, der knytter sig til denne boggave, lader sig følge dels i Walpoles korrespondance, dels i breve vekslet mellem Thorkelin og hans høje beskytter Johan Bülow, paa det tidspunkt kronprins Frederiks højre haand.

»En dansker eller islænding — skriver Walpole til en ven nogle aar senere — sendt herover for at samle bøger og manuskripter for prinsen af Danmark og for at studere deres historie, indfandt sig en dag hos mig i Hans kongelige højheds

navn og anmodede om mine udgaver, idet han til gengæld tilbød mig deres prægtige værk om konkylier (som Deres fader forøvrigt gav mig for mange aar siden). Jeg sagde, at jeg ikke solgte mine udgaver; det ville være mig en tilstrækkelig ære, om Hans kongelige højhed ville nedlade sig til at modtage dem. Udsendingen foreslog mig dernæst medailler eller hvad som helst, jeg ellers brød mig om. Jeg blev ved mit afslag og sagde tilsidst meget bestemt, at jeg ikke solgte bøger. Jeg sendte saa et stort sæt og naturligvis prægtigt indbundet.«

Her træder Thorkelin supplerende til i et brev til Johan Bülow af 10. Juni 1788: »Endog i England er slig samling rar og siælden, da de som ere trykte paa Hr. Walpoles herre Gaard aldrig vare solgte, men brugte til uddeeling iblant hans bedste venner. Hr. Walpole beundrer den frie og store Gavnildhed, hvormed Det Kongelige Hus fremhielper Videnskaberne i Dannemark, og det er af sand Høyagtelse, at denne ægte Britte ønsker at bevares til Efterslægten paa et Stæd, som vist ikke haver sin Mage i England. Den Godhed, som De saa bestandig have vised mig, skulle mærkelig forøges, om De ville tilgive mig den frihed at have foruroelighed Dem med denne Sag. Jeg veed De elske Videnskaberne; og Jeg veed at De gjøre alt for dem. Af begge Aarsager haaber Jeg da, at De ville, om muelig, udfinde et Middel til at Hr. Walpole maae erlange en eller anden Literarisk Present fra Dannemark.«

Først den 11. April det følgende aar, 1789, svarer Bülow: »De af Hr. Walpole forærede Bøger ere strax afleverede til det Kongelige Bibliotheque og ham er igien tiltænkt adskillige smukke Bøger som ham med det første blive tilstillede.« Men det trækker ud med denne takkegave. Den 24. November 1789 beroliger Bülow Thorkelin med, »at Mr. Walpole kan vente med det første en Present af Bøger til Beviis at

Etruskisk bind fra den Walpole'ske boggave. Bogen, som er trykt paa Strawberry-Hill
1758, er: *A parallel . . .* by mr. Spence.

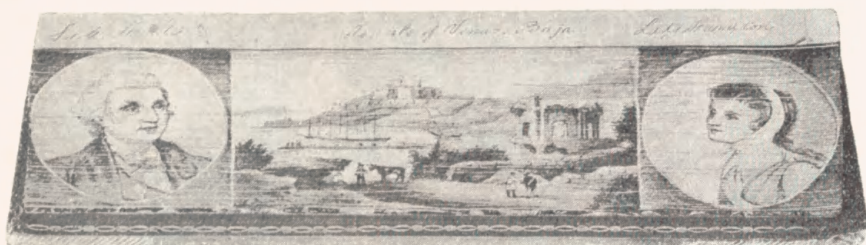
de ham sendte Bøger er vel optagne – Prinsen taler i disse Dage med Vedkommende ...» Men stadig bliver det alligevel ikke til noget.

Den 18. Maj 1790 skriver Thorkelin: »Den anden Sag betræffer min Ære og Hr. Horace Walpole, som endnu ikke haver erholdet noget Bevis paa at hans Bøger ere rigtig, ved mig, indleverede. Jeg tør ikke sige Dem, hvor jeg skal længes efter Svar paa disse Ting ...» Det er ret stærke ord, naar man betænker Thorkelins meget ærbødige tone overfor Bülow, hvem han oftest tiltaler: »Dyrebareste Velynder!« Endelig den 17. Juli 1790 skriver Bülow: »Walpole har vel nu faaet sin present – Kronprinsen og jeg har erindret nok derom.«

Det mærkelige er imidlertid, at Walpole ikke havde faaet sin present og efter alt at dømme heller aldrig fik den. Hvorfor er ikke godt at vide. Walpole skriver nemlig videre i det foran citerede brev, der er dateret den 26. Juni 1792:

»Adskillige maaneder senere fortalte udsendingen mig noget forvirret, at han havde modtaget brev fra den danske førsteminister gaaende ud paa, at kronprinsen personlig ville skrive til mig med næste post – hvilken post aldrig er kommet, skønt det nu er tre aar siden. Jeg har mødt manden adskillige gange senere, og han er altid forvirret og prøver at komme med mærkelige undskyldninger – hvad enten han nu virkelig skammer sig paa sit høje herskabs vegne, eller fordi han maaske har spillet mig et puds. Men tilsidst lod jeg ham vide, at jeg ikke ønskede at høre mere om den sag, og jeg haaber i sandhed, at jeg aldrig igen vil blive bæret med lignende anmodninger, som har kostet mig langt mere, end forfængelighed er værd.«

Det er jo lidt beskæmmende at læse for en dansk. Men maaske anledningen til, at Walpole fremdrager episoden, kan være en trøst. Den var nemlig den, at han netop havde mod-

Forsnitmaleri paa en bog (London 1804) om de etruskiske vaser med portrætter af Sir William og Lady Hamilton — Lord Nelsons berømte veninde. Mellem portrætterne bugten ved Bajæ. (Weber: *A thousand and one fore-edge paintings*. 1949.)

taget et takkebrev fra den franske konges bibliotekar for en gave, han havde sendt — 26 aar tidligere!

Der er ingen tvivl om, at gaven iøvrigt er blevet paa-skønnet af biblioteket. Man vil have bemærket, at Walpole selv fremhævede indbindingen: »Jeg sendte saa et stort sæt og naturligvis prægtigt indbundet.« Mens bibliotekets daværende chef Moldenhawer ikke var videre bibliofilt indstillet, interesserede bibliotekssekretæren Fr. Ekkard sig en hel del for bøgernes ydre, hvad en artikel »Om nogle Mærkværdigheder i det Kongelige, store Bibliothek«, trykt i Profts vejviser 1794, vidner om. Heri nævnes gaven fra Walpole. Ekkard skriver:

»Ellers haver Biblioteket mangfoldige Opfindelser af Bogbindere, som kunne tjene til Mønstre. De nyeste ere 17 Bind, som Lord Walpole haver ladet trykke og indbinde paa Strawberry-Hille og skienket herhid. Bindene er uden Forgyldning, men blot marmorerede og stæmplede sort paa brunt, med forskellige Farver. Dette Slags Bind kunde letteligen, til Ersparelse for Bogbinderne, indføres blandt os.«

Denne lille meddelelse er interessant og morsom i sin egen- skab af samtidigt aktstykke, men kan tillige tjene som ad- varende eksempel paa, hvor vanskeligt det er at give en fag- lig oplysning, der kan staa for kritik. Der er næsten ikke en

sætning, som ikke er enten unøjagtig eller problematisk. Og Ekkard var dog med sin bibliofile indstilling en mand, der skulle vide besked.

Det er rigtigt, at bøgerne er trykt paa Strawberry-Hill (dog paa enkelte nær, som er trykt i London), men om de ogsaa er bundet ind paa Strawberry-Hill, er, som det vil fremgaa af det følgende, yderst tvivlsomt. Der er atten og ikke sytten bind. At bindene skulle mangle forgyldning er paa ingen maade rigtigt. Udtrykket: »stemplede sort paa brunt, med forskellige Farver« er lidt uklart. Efter moderne forskningsresultater skyldes de sorte partier en særlig behandling af skindet med forskellige syrer. Og naar Ekkard mener, at saadanne bind, »letteligen« skulle kunne »indføres blandt os« tyder det enten paa et overoptimistisk syn paa tidens danske bogbinderhaandværk, der slet ikke kunne maale sig med det engelske, eller paa en lidt ufuldkommen forståelse af, hvor særprægede og kunsthæderlige bind det egentlig var, han havde for sig.

Her var Thorkelin bedre underrettet. Han havde jo færdes i bibliofile kredse i England og havde hørt om den nye bindtype og dens specielle navn. Men paa dette sted bliver det nødvendigt først at gøre en lille antegnelse til Alfred Glahns iøvrigt saa fortjenstfulde og udmærkede udgivelse af brevvekslingen mellem Thorkelin og Bülow i »Aarbog for Bogvenner« 1925. I det interessante brev, hvor Thorkelin fortæller om den betydningsfulde boggave, staar (p. 69) efter Glahns tekstgengivelse følgende: »Med Hr. Capitain Haaber sente jeg ligeledes en Casse fuld med Bøger, hvor af, bunden i Hetrusian ere en Present til det Kongelige Bibliothèque fra Hr. Horatio Walpole forfatter og Ud giver af dem.«

Hvad betyder nu her det mærkelige ord: »Hetrusian«? Glahn er forstaaeligt nok studset ved det og har forsøgt at

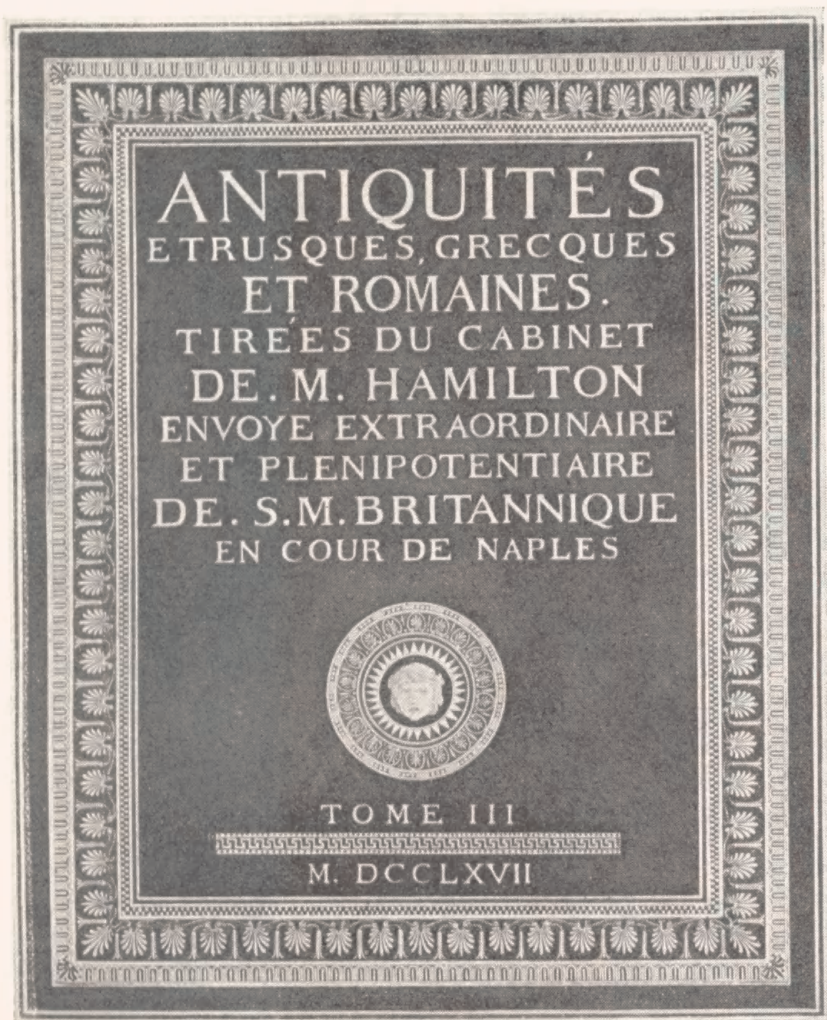
give en forklaring. Han skriver i en note følgende: »Hetrus-sian = Russian (-leather) = Ruslæder; Het? Skrivefejl? for hvad? «

Teoretisk set var der ikke noget i vejen for, at Walpole kunne have sendt gaveeksemplarer indbundet i ruslæder. Ruslæder, denne særligt præparerede form for kalveskind med den raffinerede røgelselugt (som ikke maa forveksles med vore dages ruskind) var nyt og yndet blandt engelske bogvenner paa denne tid. I A. T. Hazens udførlige bibliografi (fra 1942) over Strawberry-Hill-trykkene finder man anført flere eksemplarer indbundet i ruslæder (f. eks. nr. 6, p. 127 og nr. 17, p. 129). Der er blot det ved det, naar man ser paa bindene i Det kongelige Bibliotek, at det faktisk ikke er ruslæder, de er indbundet i. Alle de atten bind er indbundet i kalveskindsbinding med en nogenlunde ensartet, men overordentlig egenartet dekoration.

En kort beskrivelse svarende til afbildningen side 11 vil være paa sin plads: Indenfor en smal forgyldt à la grecque-bort en bred ramme med en palmettefrise, der omgiver et midterfelt, hvis bundfarve er »sprængt« noget mørkere end den øvrige bindside. I midten en medaillon i en bladkrans ophængt ved en sløjfe, udenom hvilken ved udsparring af det sprængte er antydning af en straalekrans. Rygfelterne, der er indrammet med guldstempler, bærer i midten en antik kande i sort. I andet rygfelt fra oven staar titelen, paa foden af ryggen: »Str-Hill«. Paa nogle af bindene er bindsidens midterfelt blot marmoreret og uden yderligere dekoration.

Naar dette er Walpole-bindenes udseende, bortfalder enhver tvivl om, hvordan det mærkelige ord skal læses. Der staar: »Hetruscan« — i'et hos Glahn er et c, hvad man ogsaa kan overbevise sig om ved at efterlæse selve brevet. Og Hetruscan er en nu forældet stavemaade for Etruscan og betyder altsaa etruskisk.

Dekorationsstilen i engelsk kunsthaandværk i anden halvdel af det attende aarhundrede er jo stærkt præget af den nylig genfundne antik, særlig som den aabenbarede sig i de rige vasefund i Syditalien. Denne vasekunst var vel for en del græsk, men for en del virkelig etruskisk, selvom den i høj grad byggede paa græske forbilleder. Etruskisk blev i al fald hurtigt det samlende fællesnavn for stilen i disse fund, en stil, som ikke var længe om at finde vej til England. I denne sammenhæng er der grund til at nævne den engelske arkitekt Robert Adam, der i aarene 1754–62 studerede antik bygningskunst i Italien og Dalmatien og som et resultat af disse studier udgav pragtværket: »The ruins of the palace of emperor Diocletian« (London 1764), forsynet med talrige kobber. Sir William Hamilton er et andet vigtigt navn. Denne fanatiske dyrker af antiken, der i 1764 var blevet britisk gesandt i Napoli, blev paa en maade først og fremmest en antikens gesandt i sin egen tid. Han anlagde store samlinger af antike kunstværker, ikke mindst græske og romerske vaser, som han allerede i 1766–67 i Napoli udgav et stort, rigt illustreret værk om: »Collection of Etruscan, Greek and Roman antiquities from the cabinet of the hon. W. Hamilton.« At værket havde et formaal udover blot det at publicere en fin kunstsamling fremgik klart af indledningen: »Ved hjælp af denne bog – hedder det – vil kunstnere fra alle lande faa disse fine former foran deres øjne, næsten lige saa godt som hvis de var i selve kabinettet, som indeholder originalerne, og havde lejlighed til at betragte dem ganske frit. Vi haaber, at kunstnerne, naar de paa denne maade er blevet oplyst om de sande principper i kunsten, hurtigt vil tilintetgøre disse gotiske former, som man kun af gammel vane endnu holder fast ved; og vi vil have naaet vort maal, hvis vi baade kan gøre vor bog nyttig og behagelig ved at formaa dem, der arbejder for publikum til at tjene det bedre uden nogensom-

Muligvis har dette haandkolorerede, kobberstukne titelblad til det i 1766-67 udgivne folioværk om Sir William Hamiltons antiksamling haft betydning for udviklingen af den etruskiske stil i bogbindet.

helst ekstra bekostning; for ligesom det koster lige saa meget at rejse en daarlig bygning som en god, saaledes kræves der ikke større arbejde til at fremstille en fin vase end en grim – thi udgiften ligger i kunstnerens smag og ikke i materialet. «

Disse skønne forhaabninger gik over al forventning hurtigt i opfyldelse. I løbet af faa aar prægedes ikke blot engelsk arkitektur, men møbler, sølvtøj og andre brugsgenstande af den nyfundne oldtid. Det er betegnende for strømningens hurtige sejr, at Josiah Wedgwood allerede 1769 gav sin keramiske virksomhed navnet »Etruria«. Wedgwood var maa-ske ogsaa den, der tog Hamilton-evangeliet mest bogstaveligt. Og han lagde ikke skjul paa, at det netop var Hamilton-bogen, som satte ham i gang. I kataloget over varer til salg i »Greekstreet, Soho, London« skriver han følgende (citeret efter katalogets 5. udg. Lond. 1779, p. 55): »Da lederne af vor fabrik omhyggeligt havde undersøgt nogle etruskiske vaser med *henblik paa at efterligne dem*, var det den almindelige mening hos alle kendere og lærde, som udtalte sig, at *kunsten var tabt*.« Men da de senere »havde taget arbejdet op tilskyndet af nogle prøveark fra Sir William Hamilton's bog, bragt hr. Wedgwood ihænde af Lord Cathcart, og omhyggeligt havde undersøgt de ovenfor nævnte og forskellige andre samlinger af etruskiske vaser ... saavel som med opmærksomhed læst alt, hvad den afdøde grev Caylus havde skrevet om etruskiske antikviteter ... er denne opdagelse blevet gjort ...«, hvorved altsaa Wedgwood med skuffende virkning kunne efterligne den etruskiske vasekunst. Wedgwoods efterligninger blev snart selv efterlignet. Til alle kunstens grene bredte den etruskiske stil sig, og en skønne dag naaede den ogsaa bogbindet.

De etruskiske bind i deres typiske form, som beskrevet ovenfor, er kun undtagelsesvis signerede. Den bogbinder, som grundlagde stilen og tekniken, og hvem flertallet af disse bind sikkert skyldes, navngav sig ikke paa bindene. Formodentlig var det ogsaa overflødigt, samtiden vidste nok besked. Naturligvis kom der hurtigt efterlignere, men de har netop røbet sig som saadanne ved at signere. De rig-

tige, ægte etruskiske bind er sandsynligvis alle indbundet af eller dog under medvirken af et medlem af den vidtfor-grenede Edwards-familie, hjemmehørende i Halifax i York-shire, Nordengland.

William Edwards (1723–1808), grundlæggeren af dette ansete bogbinder- og boghandlerdynasti, var i mere end een retning foregangsmand. Det var ham, der genoplivede den glemte kunst at dekorere under guldsnit, det saakaldte »fore-edge painting«; det var ligeledes nok ham, der gjorde den opfindelse, som hans søn James (1756–1816) i 1785 tog patent paa, at indbinde med gennemsigtigt pergament, hvor- under der paa bindsiden maledes hele smaa malerier, som saaledes ikke kunne afslides. Og der kan næppe heller være tvivl om, at han indførte den etruskiske bindtype, selvom han, som det vil vise sig nedenfor, her sikkert maa dele æren med sønnen James.

I sin »Introduction to the study of bibliography«, som udkom allerede 1814, mens James Edwards endnu levede, fremhæver Th. H. Horne af sin samtids bogbindere foruden Roger Payne kun Edwards-familien (I, p. 309): »Idet jeg slutter denne korte historiske beretning om bogbind, vil man maaske vente en omtale af nogle af de endnu levende haand- værkere, hvis arbejder smykker vore bogsamlinger; men hvor saa mange udmærker sig, vil det være uretfærdigt at nævne enkelte. Dog bliver jeg nødt til at omtale de herrer Edwards, disse fortrinlige boghandlere i Halifax, Yorkshire, hvis stil er enestaaende og endnu ikke efterlignet med held i udlandet; de har indført nye former for smagfuld bogdeko- ration i stedet for ødsel forgyldning, saaledes en efterligning af borterne paa græske eller etruskiske vaser i deres rette far- ver, og ogsaa en ny maade at dekorere pergamentbind paa med elegante tegninger, af hvilke dog kun faa blev udført paa grund af deres kostbarhed. Venner af bogdekoration staar

i gæld til de herrer Edwards for deres forgyldning paa marmorede blade og for deres dekoration paa bladenes kanter med udsøgte malerier . . .«

Hornes meddelelse er ganske utvetydig og ret overbevisende. Den er vistnok det tidligst trykte vidnesbyrd om, hvem opfindelsen af det etruskiske bogbind kan tilskrives, og vistnok i det hele det hidtil tidligst kendte. Det interessante er nemlig, at der nu fra utrykt kilde kan fremlægges et, der er ca. femogtyve aar ældre. Og denne kilde er mærkelig nok dansk. En undersøgelse af Thorkelins papirer i Rigsarkivet, stammende fra hans rejse i England, bragte paa en løs papirlap følgende overraskende dagbogsoptegnelse for dagen:

»Spisede jeg hos Hr. Pinkerton at Knights Bridge i selskab med Hr. Boghandler Edwards nyelig hjemkommen fra Frankerige og Italien. (Optegnelsen er udateret, men da Edwards vendte hjem fra denne sin Italiensrejse den 1. November 1787 (jvf. G. Smith and F. Benger: *The oldest London bookshop*, p. 51) maa dateringen blive slutningen af aaret 1787, senest begyndelsen af 1788). Han er berømt for hans Boghlade i Pall Mall, ziired med de udsøgteste og rareste Bøger samt hans Opfindelse af det hetruriske Bogbinderie. Her hørte jeg iblandt andet, at Hr. Horace Walpole havde fortalt . . .« (Resten af optegnelsen er uden interesse i denne forbindelse).

Mon man kan forlange noget klarere bevis? Hvis der har været tvivl — hvad der faktisk har været — om paterniteten til de etruskiske bind, maa den vel nu kunne ophøre. Nærmere begivenhedernes centrum kommer man næppe. En del af diskussionen om de etruskiske bind har beroet paa, at man ikke rigtig vidste, hvad de forskellige kilder forstod ved betegnelsen etruskiske bind; om den maaske kun refererede sig til pergamentbindene, der nemlig ogsaa har etruskisk dekoration. Men for Thorkelins vedkommende er jo ingen tvivl

mulig, da man kan sammenholde hans udtalelse med den ovenfor (side 20) citerede udtalelse i brevet til Bülow og med selve boggaven. Man har det haandgribelige bevis paa, hvad Thorkelin forstod ved ordene – og dermed ogsaa paa, hvad samtiden forstod ved dem.

Uoverensstemmelsen mellem Horne, der taler om Edwards-familien i almindelighed, og Thorkelin, der udtrykkelig fremhæver James Edwards, skal næppe presses for haardt. Sandsynligvis skal man forstaa det saadan, at det er James Edwards, den prominente boghandler i Pall Mall, der har lanceret bindtypen, mens det er faderen William, som kan tegne sig for selve fremstillingen. Det er vel ogsaa det mest nærliggende, at det er den berejste, kunstinteresserede og belæste James, som har givet ideen til selve stilen i bindene.

For resten er ideen jo ganske beslægtet med Wedgwoods, nemlig paa bindene saa skuffende som muligt at efterligne ikke blot stilen, men ogsaa koloritten i de græske vaser. Det har for samtiden sikkert fuldt saa meget været et teknisk problem som et kunstnerisk. Man har lagt overordentlig vægt paa at faa de antike vasers rent stofflige karakter frem og har ikke villet nøjes med at anvende den sædvanlige guldstempeling til de nye dekorationer. Wedgwood har utvivlsomt haft betydning for opfindelsen af det etruskiske bogbind.

Alligevel er det fristende ogsaa i dette tilfælde at drage en direkte forbindelseslinje tilbage til Hamilton-bogen. Aabner man dette pragtværk, blændes man, straks man slaar op paa det haandkolorerede titelblad i det første bind: her er det jo allerede, det etruskiske bind! Her er rammen, her er palmetten, her er for første gang vist, hvordan den nye stil ville tage sig ud som binddekoration. Mon ikke Edwards dog skulle have faaet sin første indskydelse herfra?

En lille, men ganske karakteristisk hentydning til James Edwards' forhold til det etruskiske findes i en samtidig

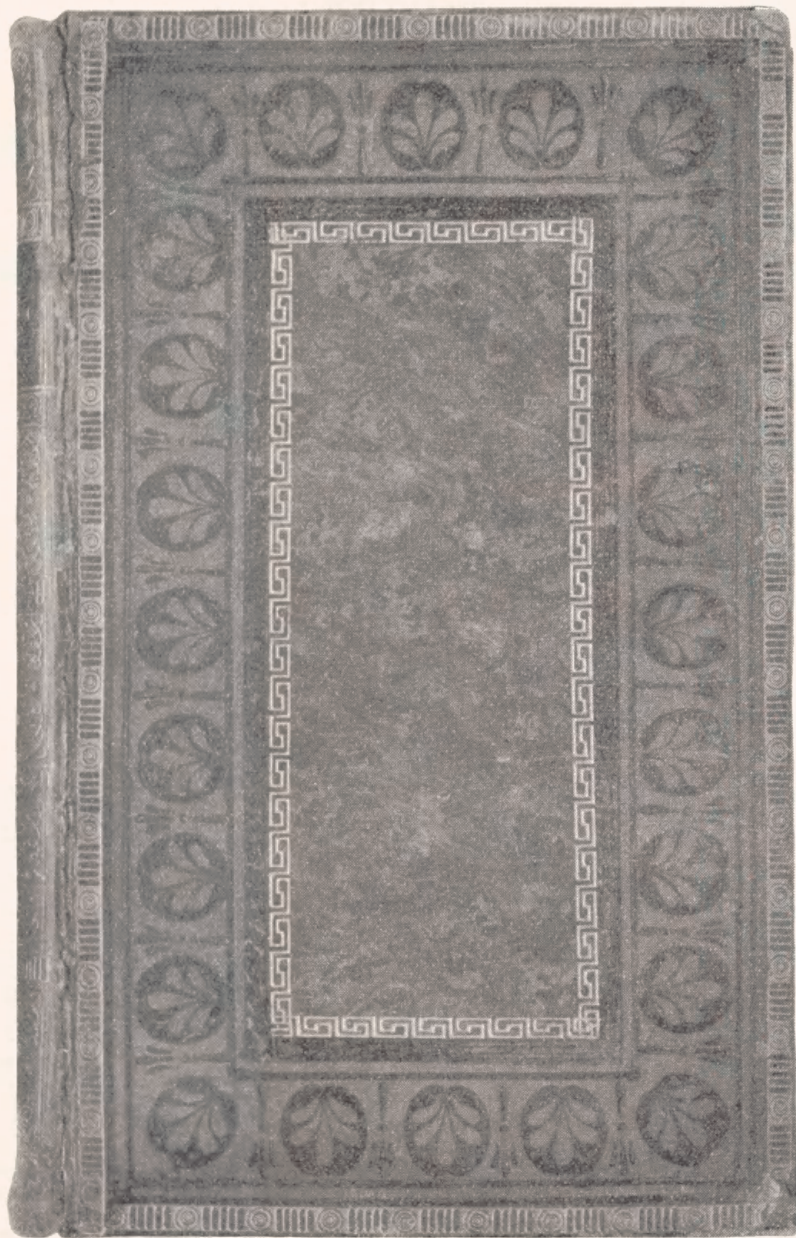
erindringer »The sexagenarian or, the recollections of a literary life«, der udkom anonymt 1817, men er skrevet af en tidligere bibliotekar ved British Museum, William Beloe. I tilgift faar man et vist indblik i faders og søns virksomhed:

»Vi skal nu præsentere dem for en boghandler af en ganske særegen type, som i vore optegnelser gaar under betegnelsen den eksotiske boghandler. Han indførte en ny æra i den branche, han var saa heldigt et medlem af, og anekdoterne om, hvordan han fra et beskedent udgangspunkt steg til den største velstand og til fortrolig omgang med de fornemme og mægtige, ville i sig selv udgøre et interessant og underholdende kapitel ...

I en afsides provinsby arbejdede hans fader med hæder og fremgang i den profession, som gik videre til hans søn, og havde erhvervet et fortjent ry for sine bogbinds skønhed og elegance. Hvis det ikke er forkert, hvad der er blevet fortalt den tredsaarige, var han opfinder af kunsten at male landskaber paa det forreste af en bogs blade, som kun kommer til syne, naar bladene udfoldes.

Dette faar nu være, som det vil; sikkert er det, at sønnen var den første, som i hovedstaden udstillede rækker af kostbare bøger i prægtige bind, og da han havde nedsat sig i et stort hus i en af de fineste og mest befærdede gader, blev hans forretning snart et yndet tilflugtssted for morgenduelige lediggængere af begge køn. Men ogsaa studenter og lærde og folk med virkelig smag lokkedes af lejligheden til at stifte bekendtskab med de mærkeligste og sjældneste bøger, manuskripter og missaler.

Enhver anden, der spekulerede i denne form for handel, ville formodentlig have været tilfreds med dette held, men ikke saadan med den person, vi taler om. Han besluttede at »gøre« Europa, og da han forlod sit hjemland med bunker af penge, stor klogskab og indgaaende fortrolighed

Det af det Kongelige Bibliotek nylig erhvervede etruskiske bind, som er forsynet med forsnitmaleri sandsynligvis stammende fra James Edwards' butik i Pall-Mall. Bogen: George Ellis: *Specimens of the early English poets*, udkom nemlig paa James Edwards' forlag 1790.

med de ting, han var paa jagt efter, og da han, fremfor alt, valgte det gunstigste tidspunkt for sine planer, nemlig at følge i hælene paa de franske tropper, saa han billigt kunne erhverve, hvad han var særlig interesseret i, havde han ved sin hjemkomst al mulig grund til at lykønske sig til sit held. Andre spekulationer i forbindelse med hans forretning faldt lige saa heldigt ud, og inden længe hævede genstanden for disse bemærkninger sig til betydelig anseelse og rigdom. Han blev en slags litterært orakel og blev raadspurgt af de alvorlige og de muntre, af de livlige og de højtidelige, af den lærde og af dilettanten; og, sandt at sige, hans dannelse var saa fuldkommen, at han talte med samme vægt om et illumineret missale som om en etruskisk vase, om bøger trykt i Subiacklosteret som om Florentinerudgaven af Homer fra 1488 ...»

Edwards var selv ejer af en fin samling græske vaser; paa sine ældre dage, hvor han residerede i et gammelt herresæde i Harrow, var hans stolthed — »the noblest ornament to a library in this or any other country«, siger han i et brev — en vase, der »var anbragt i dagligstuen ved indgangen til biblioteket.« Og virkelig, det *var* »i enhver henseende et veritabelt mesterværk« — de uindviede maabede og de sagkyndige kom i ekstase, naar den langsomt drejedes rundt paa sin sokkel for at fremvise alle den antike kunsts mysterier, som var malet paa den.« Dibdin, der fortæller dette i sin »Bibliographical Decameron«, sætter vasen i klasse med vaserne fra Sir William Hamiltons samling og beklager, at British Museum ikke købte den, da Edwards kort tid før sin død satte den paa auktion.

Et sidste træk til James Edwards' karakteristik: han havde bestemt, at træet til hans kiste skulle tages af reolerne i hans bibliotek — hvilket ogsaa skete.

Men for omsider at vende tilbage til Det kongelige Biblioteks Strawberry-Hill-bøger kan man sikkert nogenlunde trygt

gaa ud fra, at de gennem James Edwards' formidling er indbundet af William Edwards of Halifax eller i al fald i et bogbinderi med snæver tilknytning til Edwards-familien. Det skulle ogsaa være mærkeligt, om Horace Walpole, selv om der allerede i 1788 har været efterlignere i virksomhed, havde benyttet andre end Edwards til at indbinde etruskisk. Der er flere eksempler paa, at Walpole stod i nær forbindelse med James Edwards. Det var saaledes James Edwards, der tog initiativet til den smukke sjette udgave af »The Castle of Otranto«, »parmesanerudgaven«, som tryktes 1791 af Bodoni »for J. Edwards, bookseller of London.« I sin store bog om forsnitmaleriet: »A thousand and one fore-edge paintings« (Colby College Press 1945) har C. J. Weber registreret to eksemplarer af denne udgave i Amerika, begge med forsnitmaleri og begge indbundet i »Etruscan calf«.

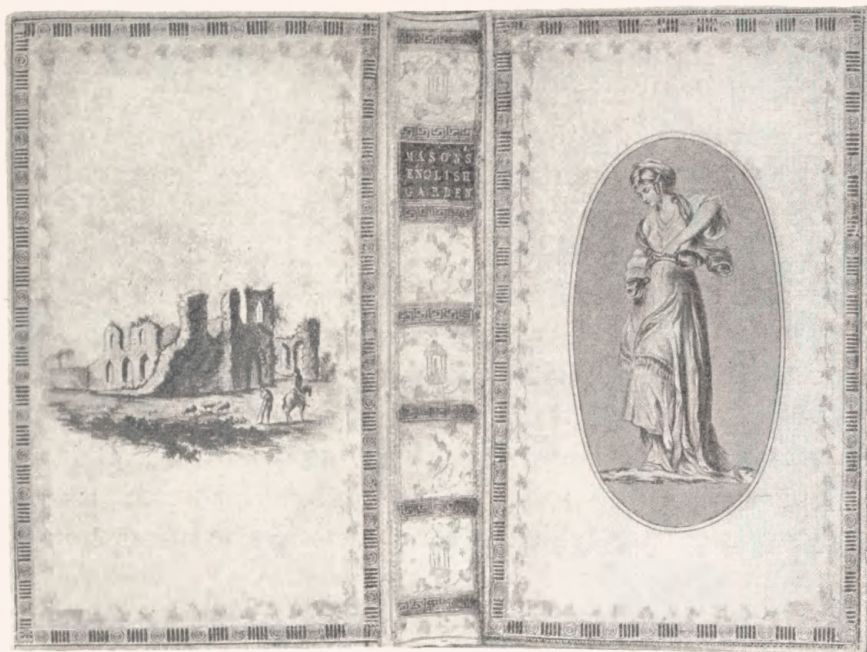
Noget helt andet er, at man ikke kan dy sig for en let undren over, at Horace Walpole, denne gotikens ven, bygherren til Strawberry-Hill, stamfaderen til »Seven gothic tales«, at han lader sine gaveeksemplarer indbinde i denne strengt klassiske stil, som det virkelig – efter ønsket i den ovenfor citerede indledning til Hamilton-bogen – var lykkedes helt at fortrænge »disse gotiske former, som man kun af gammel vane endnu holder fast ved«. Hvis ikke det netop har tiltalt Walpoles specifikke gotiske aandsform at se sit gotiske slot hyllet i etruskisk klædebon – netop deri kan der jo siges at være noget gotisk.

Med hensyn til tidspunktet for indbindingen er det næppe rigtigt, som Emil Hannover har ment i »Kunstfærdige gamle Bogbind« p. 119, hvor et af Walpole-bindene er afbildet, at det skal sættes til ca. 1760. Hannover har aabenbart sluttet fra den paagældende bogs trykkaar 1758. Men dels er flere af de andre bøger i boggaven trykt langt senere, den sidste i 1786, dels begyndte Edwards næppe at indbinde etruskisk

før i slutningen af 70erne. Rimelighed taler for, at Walpole har ladet alle bøgerne indbinde paa een gang specielt til lejligheden. Dateringen kan da sættes til nøjagtig aaret 1788.

Med disse atten etruskiske bind er der maaske dem, der vil mene, at Edwards of Halifax skulle være fyldestgørende repræsenteret i Det kongelige Bibliotek. Biblioteket er imidlertid af en anden mening og har manifesteret det ved fornylig at erhverve endnu et etruskisk bind. Tilknytningen til Edwards er for dette binds vedkommende om mulig endnu større end for Walpole-bøgernes. Selve bogen, der er den første udgave af George Ellis: »Specimens of the early English poets«, udkom nemlig paa Edwards' forlag i 1790. »London, printed for Edwards, Pall-Mall« staar der paa titelbladet, som med sin sparsomme tekst og den lidt usædvanlige opsætning snarere minder om en smudstitel. Der er noget eksklusivt baade over tryk og papir, et indtryk, der fremhæves af den særprægede etruskiske binddekoration, hvis mørkebrune farvetoner kontrasterer overraskende og pikant til et forsatspapir i sart rosa. Men det, der er det mest pikante ved dette bind, og det, der egentlig er skyld i, at biblioteket har erhvervet det, er, at det gemmer paa en værdifuld hemmelighed. Breder man bladene ud vifteformigt, kommer der et lille maleri til syne under guldsnittet, et panorama af Themsen med Tower i baggrunden – et af de berømte Edwardske forsnitmalerier. Det kongelige Bibliotek har hidtil kun ejet bind med forsnitmalerier fra begyndelsen af det nittende aarhundrede, altsaa fra denne særprægede snitdekorrations nedgangsperiode; nu med denne bog har biblioteket erhvervet et forsnitmaleri, som stammer fra periodens blomstring ca. 1775 til ca. aar 1800 – forøvrigt ogsaa det etruskiske binds bedste tid.

Der er grund til at tro, at snitmaleriet er ægte og oprindeligt har hørt til bogen. Det er ikke ualmindeligt, at netop denne bog forekommer med snitmaleri, dens let bibliofile

Edwards-bind i gennemsigtigt pergament med undermalede billeder paa bindsiden, den teknik, James Edwards tog patent paa i 1785. (Weber: A thousand and one fore-edge paintings. 1949.)

præg har opfordret til det ekstra raffinement. Weber har i sit ovennævnte værk om forsnitmaleriet alene i Amerika kunnet registrere ikke mindre end fire eksemplarer af den, der er udstyret med forsnitmaleri. Ogsaa selve billedets kolorit med de mørkebrune skibe, som fint deltager i bindsidernes kontrast til det rosafarvede forsatspapir, tyder paa ægthed. Alt dette udelukker ganske vist ikke fuldstændigt muligheden for et falsum, der lurar paa enhver erhvervelse af denne art i vore dage, men det vil blive vanskeligt at finde Edwards-bind med forsnitmaleri, hvor faremomentet er mindre. Det fremgaar af samtidige beretninger, at der i James Edwards' butik i Pall-Mall sad en dame og malede disse charmerende miniaturmalerier, mens den aristokratiske kundekreds un-

drende saa til. Man har lov til at forestille sig, at denne dame ogsaa engang har haft dette bind i sine hænder og givet det dets mærkelige, skjulte smykke.

Edwards of Halifax, et af de betydeligste engelske bogbindernavne fra slutningen af det attende aarhundrede, det eneste som Th. H. Horne mente, han burde nævne ved siden af Roger Payne, er saaledes nu repræsenteret i Det kongelige Bibliotek med de to berømte opfindelser til bogens forskønnelse: Forsnitmaleriet og det etruskiske bogbind. Men endnu mangler den tredje opfindelse, som maaske betegner højdepunktet af forfinelse i den tids engelske bogbinderkunst, det gennemsigtige pergamentbind, som James Edwards of Halifax tog patent paa i 1785. Et saadant bind med sine graciøse forgyldninger paa det hvide pergament og sine smaa malerier paa bindsiden er ikke blot skønt at skue, men meget kostbart at erhverve. Sandsynligvis vil det endnu en tid faa lov at blive staaende paa Det kongelige Biblioteks i forvejen anselige ønskeseddel.

Boggaven fra Horace Walpole bestod af ialt 15 bøger indbundet i 18 bind. Af disse 15 bøger var dog kun følgende 10 trykt paa Strawberry-Hill:

A catalogue of the royal and noble authors of England. 1758.

H. Walpole: Fugitive pieces. 1758.

Lord Whitworth: An account of Russia. 1758.

Spence: A parallel; in the manner of Plutarch. 1758.

Lucani Pharsalia. 1760.

The life of Edward Lord Herbert. 1764.

Hénault: Cornélie. 1768.

Letters from King Edward VI. 1772.

Miscellaneous antiquities. 1772.

H. Walpole: Essay on modern gardening. 1785.

De to sidstnævnte bøger, der er indbundne sammen med »Letters from King Edward VI«, findes ikke opført i den i Aarbog for Bogvenner 1925, p. 92 meddelte liste, som fulgte med boggaven. Og mærkelig nok mangler de ogsaa i fortegnelsen i Det kongelige Biblioteks gamle accessionsprotokol. — De øvrige fem, i London trykte bøger, er disse:

H. Walpole: The castle of Otranto. 3. ed. 1766.

H. Walpole: Aedes Walpolianæ. 3. ed. 1767.

H. Walpole: Historic doubts on the life . . . of King Richard the Third. 1768.

Mémoires du Comte de Grammont. 2. ed. 1783.

G. Vertue: Anecdotes of painting. 4. ed. 1786, hvortil Walpole som bind fem regnede:

A catalogue of engravers. 2. ed. 1786.